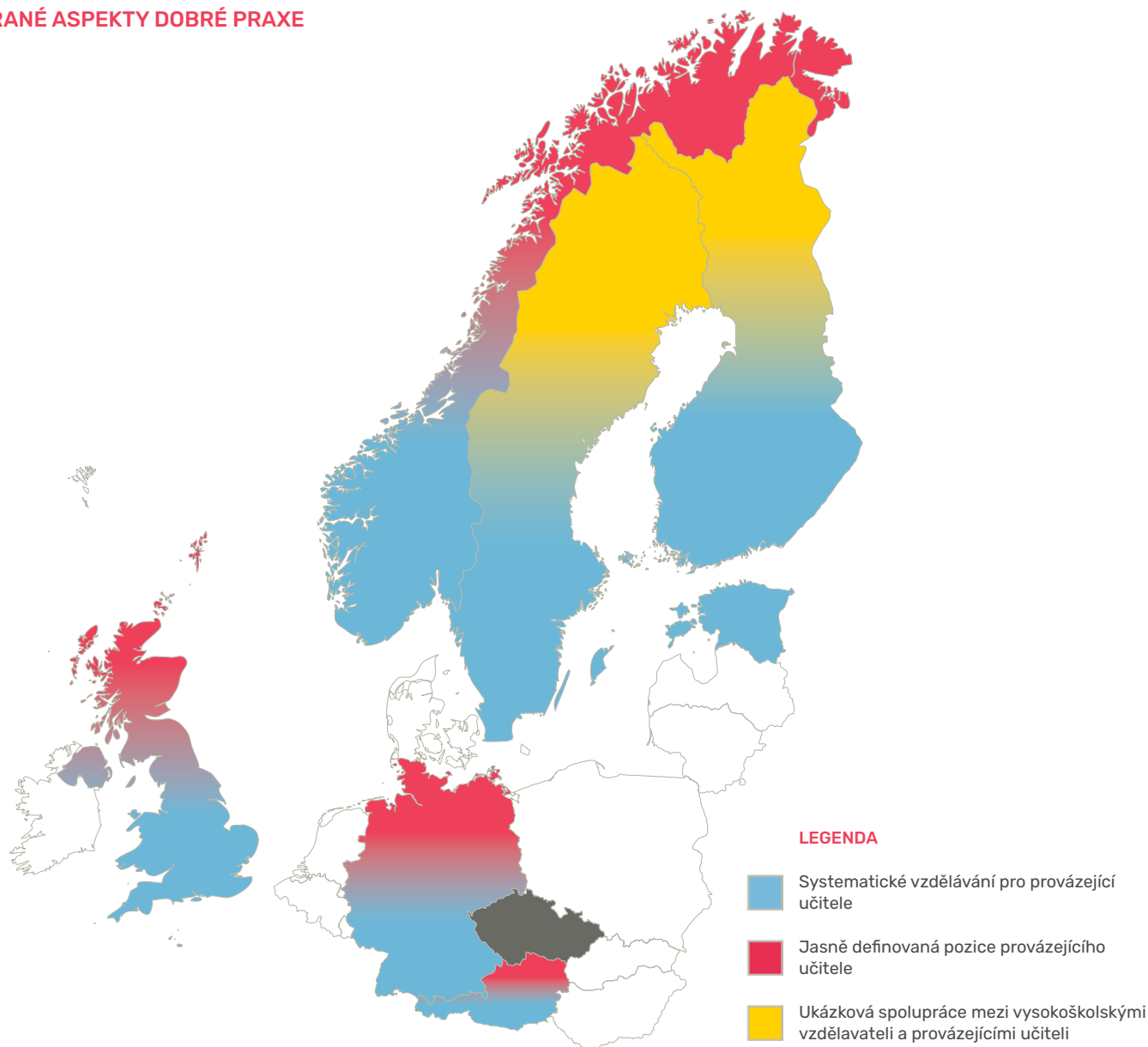

Provázející učitel – slepá skvrna přípravy učitelů v Česku. Kde se můžeme v Evropě inspirovat?

31. 3. 2022

VYBRANÉ ASPEKTY DOBRÉ PRAXE

ÚVOD

V České republice provázející učitelé nejsou systematicky podporováni

V mnoha vyspělých zemích je činnost provázejícího učitele považována za klíčový nástroj ve vzdělávání studentů učitelství. V České republice jsme ale provázející učitele dosud zcela zanedbávali. Nadále nám chybí legislativní ukotvení pozice provázejícího učitele a nastavení podmínek a podpory jeho práce. Provázející učitelé nejsou na svou roli systematicky připravováni a často nedostávají ani jinou podporu. Navíc nefunguje spolupráce mezi vysokoškolskými vzdělavateli a provázejícími učiteli. I když v České republice existují pracoviště, která se podpoře provázejících učitelů věnují, nedá se hovořit o podpoře systémové. Proto situaci v České republice týkající se provázejících učitelů popisujeme jako slepou skvrnu přípravy učitelů. K problematice pozice provázejícího učitele v České republice jsme vytvořili samostatný [policy paper](#).

Jak podporujeme provázející učitele v Učiteli naživo?

Učitel naživo poskytuje svým provázejícím učitelům vzdělávací program, který, jak vyplývá z interní evaluace, provázející učitelé oceňují.¹ Také jsme vytvořili praktický nástroj – Kompetenční rámec provázejícího učitele (Vaculík Pravdová et al., 2020). Učitel naživo též inicioval spolu s organizací Otevřeno vznik Komunity vzdělavatelů budoucích učitelů – unikátní platformy, která propojuje všechny vzdělavatele budoucích učitelů včetně provázejících učitelů s vysokoškolskými vzdělavateli. Aktivně prosazujeme systémovou podporu provázejícího učitele na úrovni novely zákona o pedagogických pracovnících a podporujeme probíhající reformu přípravy učitelů a učitelek, která se problematikou rovněž zabývá.

Dobrá praxe z Evropy

Podpora učitele, který provází studenty učitelství na praxi je důležitá, a proto v různých evropských zemích existuje dobrá praxe, která se dotýká vhodné podpory provázejících učitelů. Vzdělávací program rozvíjející mentorské a reflektivní schopnosti je povinně poskytován například v Německu, Anglii, Rakousku a Finsku. Obecně je ale systematické vzdělávání pro provázející učitele přítomné v každé zemi, která je zařazena do tohoto přehledu.

Dále je dobrým příkladem i oficiální standard provázejícího učitele, který pomáhá učiteli zorientovat se v nové roli, reflektovat ji a v konečném důsledku efektivně pracovat. Zde se můžeme inspirovat například v Anglii, Norsku, Rakousku či Německu. V Německu dokonce najdeme pozici provázejícího učitele jasně definovanou v legislativě.

Rovněž je nezbytné podporovat provázejícího učitele tak, aby byl vnímán jako plnohodnotný partner vysokoškolských pedagogů, kteří vzdělávají budoucí učitele. V této oblasti se můžeme podívat například do Švédska či Finska, kde se svět univerzity a běžné školy propojuje způsobem, jenž studentovi učitelství umožňuje adekvátní balanc mezi teorií a praxí.

Níže proto přinášíme, na základě naší zahraniční rešerše, stručný přehled dobré praxe související s pozicí provázejícího učitele z Evropy. V současné globalizované společnosti se ze zahraniční dobré praxe můžeme učit snáze než kdykoli předtím. Neznamená to však žádné bezhlavé kopírování opatření z odlišných vzdělávacích systémů bez zohlednění kontextu vlastní země. Již fungující opatření a poznatky ze zahraničí mohou ale sloužit jako důležitý zdroj inspirace pro inovace v přípravě budoucích učitelů v České republice.

Metodologická poznámka

Země v tomto přehledu byly primárně vybrány na základě výzkumu „Modely pregraduální přípravy učitelů pro 2. a 3. stupeň“ (Učitel naživo, 2021a), který probíhal hlavně formou polostrukturovaných rozhovorů s odborníky a akademiky z pěti evropských zemí. Další země byly vybrány zejména na základě podobnosti s kontextem v České republice a informace byly získány za pomoci interní rešerše Učitele naživo. Je důležité zdůraznit, že tento výčet dobré praxe není vyčerpávající a nenaznačuje, že v ČR neexistuje dobrá praxe a ani to, že v zemích, které v přehledu nejsou, dobrá praxe není. Soustředíme se na země, které jsme vybírali na základě výše zmíněných kritérií – kontextuální podobnost a návaznost na loňský výzkum „Modely pregraduální přípravy učitelů pro 2. a 3. stupeň“ (Učitel naživo, 2021a). V těchto zemích vnímáme výraznou inspiraci v klíčových oblastech jako je legislativní ukotvení pozice provázejícího učitele, standard provázejícího učitele, systematické vzdělávání provázejících učitelů či spolupráce mezi vysokoškolskými vzdělavateli a provázejícími učiteli.

¹ Provázející učitelé by program Učitel naživo pro provázející učitele doporučili svým kolegům: Net Promoter Score (NPS – míra loajality zákazníků) byla 73 po akademickém roce 2019/2020 (Učitel naživo, 2020, s. 30).

ANGLIE

JASNÝ STANDARD PRO PROVÁZEJÍCÍ UČITELE & SYSTEMATICKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

V Anglii v rámci studia učitelství (PGCE)² studenti absolvují praxi během tří semestrů. Praxe je rozdělena následovně: 1. semestr: 8týdenní pozorování a plánování výuky s konkrétními žáky, 4týdenní kontinuální praxe, ve 2. a 3. semestru je praxe zaměřena na rozvoj výzkumných dovedností studentů prostřednictvím empirického výzkumu ve třídě.

Provázející učitelé (mentori) jsou dle Národních standardů pro mentory doslova „učitelé s odpovídající zkušeností“ (suitably-experienced teachers). Národní standardy pro mentory byly zavedeny v roce 2016 a zahrnují 4 okruhy: 1. Osobnostní kvality 2. Výuka 3. Profesionality 4. Seberozvoj a práce v partnerství. Poskytovatelé učitelského výcviku (univerzita či neuniverzitní poskytovatel) vyžadují, aby provázející učitelé prošli specializovaným přípravným výcvikem (Učitel naživo, 2021a).

ESTONSKO

UNIVERZITY VZDĚLÁVAJÍ SVÉ PROVÁZEJÍCÍ UČITELE

Praxe v Estonsku je na magisterském stupni zpravidla rozdělena do 4 semestrů, přičemž samotná výuka studenta učitelství probíhá ve 3. a 4. semestru za podpory provázejícího učitele (estonsky „praktika juhendaja“), který studenty provází praxemi.

Za dobrou praxi v Estonsku můžeme považovat podporu ve vzdělávání ze strany vysokých škol. Vysoké školy totiž svým provázejícím učitelům poskytují mentorský výcvik – existují delší (6 dní) i kratší (2 dny) vzdělávací moduly pro provázející učitele. Obsahem vzdělávání jsou hlavně praktické základy pedagogického mentoringu, například jak pozorovat výuku a jak poskytovat zpětnou vazbu (Učitel naživo, 2021a).

FINSKO

SPOLUPRÁCE VYSOKOŠKOLSKÝCH VZDĚLAVATELŮ A PROVÁZEJÍCÍCH UČITELŮ

Pedagogická praxe studentů učitelství ve Finsku zahrnuje samotnou výuku, diskuse, reflexe a seznamování se s úkoly a odpovědnostmi souvisejícími s různými situacemi, které se objevují v každodenním chodu škol (Ministry of Education and Culture, 2016).

V oblasti studijní praxe lze jednoznačně vyzdvihnout spolupráci finských vysokoškolských vzdělavatelů s provázejícími učiteli. Vysokoškolští vzdělavatelé – fakultní průvodci – zajišťují podporu provázejícím učitelům a také se podílejí na reflexi praxe budoucích učitelů. Tito vysokoškolští vzdělavatelé konkrétně zajišťují „zaučení“ provázejících učitelů, aby byli připraveni na svou roli. Existuje i sdílený metodický materiál, který určuje, jak má praxe vypadat a co od provázejících učitelů fakulta očekává. Učitelé jsou povinni absolvovat speciální vzdělávání pro přípravu na roli provázejícího učitele. Primárním úkolem finských učitelů je učit děti ve své třídě, ale sekundárním a zcela automatickým úkolem je provázení studentů na praxi. Ačkoli je provázení chápáno jako součást práce učitele, dostávají za plnění role provázejícího učitele příplatek (Učitel naživo, 2021a).

---

² Postgraduate Certificate in Education (UCAS, 2022).

NĚMECKO

LEGISLATIVNĚ DEFINOVANÁ ČINNOST PROVÁZEJÍCÍHO UČITELE I POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ PROVÁZEJÍCÍCH UČITELŮ

Provázející učitel/ka je v Německu většinou označován/a jako Mentor/Mentorin a studenta provází během praktického semestru (Praxissemester) v rámci studia učitelství. Pozitivní trendy co se týče pozice provázejícího učitele lze nalézt v Německu v různých spolkových zemích. Například v Hesensku je činnost provázejícího učitele a spolupráce mezi vysokou školou a provázejícím učitelem vymezená v legislativě v Zákoně o vzdělávání učitelů (Landesrecht Hessen, 2013).

Ve spolkové zemi Berlín se od roku 2016 učitelé systematicky připravují na roli provázejícího učitele 20hodinovým studiem nazývaným „Mentoring-Qualifizierung“. Toto studium bylo průběžně vyhodnocováno. Víme tedy například, že 87 % provázejících učitelů tvrdí, že se během tohoto studia naučilo techniky, které výrazně zlepšily jejich práci provázejícího učitele a 97 % provázejících učitelů potvrdilo, že jim studium pomohlo lépe vést diskuse se studenty učitelství (Wagner et al., 2018). Z pohledu studentů se také ukázalo, že studenti hodnotili lépe mentora, který již prošel daným „Mentoring-Qualifizierung“ studiem (Körbs, 2018).

Data z Učitele naživo ukazují, že 93 % studentů učitelství v tomto programu považuje diskuse a společnou reflexi s provázejícím učitelem za velmi přínosnou a zásadní část praxe (Učitel naživo, 2021b). Provázející učitelé programu Učitel naživo jsou na svou roli podobně jako v Německu systematicky připravováni, což ale v ČR zatím není standardem.

ŠVÉDSKO

SPOLUPRÁCE VYSOKOŠKOLSKÝCH VZDĚLAVATELŮ A PROVÁZEJÍCÍCH UČITELŮ

Učitelské programy ve Švédsku mají zpravidla praxi v objemu 20 týdnů, dělenou na 3 období. V případě učitelství odborných předmětů může student, který už v nějaké škole pracuje, požádat o výkon praxe v této škole. Soustavnou podporu studentovi na praxi poskytuje provázející učitel. Každý student má svého provázejícího učitele, kterého následuje po celou dobu umístění na praxi, výjimečně má jeden provázející učitel na starosti dva studenty. Provázející učitel studentovi zajišťuje podporu a rozhoduje, kolik samostatnosti a kdy mu ponechá.

Podobně jako v případě Finska, i v této severské zemi systematicky funguje spolupráce mezi vysokoškolskými vzdělavateli a provázejícími učiteli. Praxi studentů učitelství hospitují totiž také vyučující fakultních předmětů. Provázející učitel se se studentem na začátku praxe domluví, kdy by bylo nejužitečnější, aby praxi navštívil konkrétní fakultní vyučující. Cílem návštěvy je studentův rozvoj, po odučené hodině student absolvuje reflexi výuky společně s provázejícím učitelem i hospitujícím vyučujícím z fakulty. Zástupci univerzity se současně s budoucími provázejícími učiteli vždy seznámí a předají informace o struktuře učitelského programu a sdílejí představy o roli provázejícího učitele. Univerzita se obecně snaží co nejvíce propojovat fakultní vyučující s učiteli z praxe. Navíc provázejícím učitelům nabízí univerzita dva pětítýdenní vzdělávací kurzy zaměřené na mentorské dovednosti (Učitel naživo, 2021a).

NORSKO

JASNÝ STANDARD PRO PROVÁZEJÍCÍ UČITELE

V Norsku je praxe povinnou součástí vzdělávání učitelů a je rozdělena na celé období studia učitelství. Například v rámci učitelství 2. stupně ZŠ má rozsah 23 týdnů rozdělených na všech 5 let (Høgskolen i Østfold, 2021). Většina praxe má aktivní podobu, a student učitelství tedy přímo spolupracuje se svým provázejícím učitelem.

Kvalifikovaný provázející učitel musí být vzdělaný v pedagogické oblasti, podstoupit výcvik pro provázející učitele a uvádějící učitele (resp. supervizory – v norštině „veileder“), potřebuje být odborně způsobilý a mít nejméně tři roky praxe jako učitel. Navíc za výcvik provázejících učitelů odpovídá Norské ředitelství pro vzdělávání a odbornou přípravu, které spadá pod norské ministerstvo školství a definuje, jaké kompetence kvalifikovaný provázející učitel musí zvládat. Důraz je kladen například na praktické dovednosti v učitelství a vytváření důvěry mezi provázejícím učitelem a studentem učitelství (Utdanningsdirektoratet, 2019).

RAKOUSKO

JASNÝ STANDARD PRO PROVÁZEJÍCÍ UČITELE

V učitelských programech v Rakousku je kladen důraz na praxi na bakalářské i magisterské úrovni studia. Na rozdíl od praxe v bakalářském studiu je v magisterském studiu praxe zaměřena méně na výuku, ale více na rozvoj školy – studenti se věnují výzkumu v terénu a učí se přemýšlet i nad zlepšováním fungování školy a její kvality. Na praxi je důraz kladen na hodnocení výuky a sebehodnocení. Praxe je totiž doprovázena paralelními semináři, kde dochází k průběžné reflexi praxe – tzn. studenti mají možnost všechny své zkušenosti vzájemně diskutovat a propojovat s naučenou teorií.

Studenti učitelství mají při praxi na dané škole vždy konkrétního provázejícího učitele, s nímž při praxi spolupracují. Provázející učitel obvykle spolupracuje se dvěma studenty učitelství. V Rakousku má provázející učitel alespoň pětiletou učitelskou praxi a absolvoval speciální kurz pro mentory. Jedna z povinností institucí připravujících budoucí učitele je zajistit co nejvíce možností, jak se seznámit s různými typy škol v Rakousku – studenti tak mají několik praxí (Praktika) a každou absolvují na jiném typu školy (2. st. základní školy, střední škola, gymnázium), kde mají svého provázejícího učitele. Praxe je založena na blízkém a intenzivním vztahu s provázejícím učitelem v daném semestru (Učitel naživo, 2021a).

ZDROJE

- Cohnová, K. (2021). Jak proměnit pregraduální přípravu učitelů?. *Řízení školy*, 6. <https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/rizeni-skoly/jak-promenit-pregradualni-pripravu-ucitelu.m-8202.html>
- Høgskolen i Østfold (2021). *Plan for praksisfor Grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10*. <https://www.hiof.no/lusp/studier/praksis/glu/plan-for-praksis-5-10---juni-2021---endelig-versjon.pdf>
- Korbs, C. (2018). *Mentoring im Praxissemester (Ergebnisse der Evaluation der Mentoringqualifizierung)*. <https://pse.hu-berlin.de/de/forschung-und-lehre/projekte/abgeschlossene-projekte/begleitforschung-im-praxissemester/begleitforschung-zum-praxissemester/mentoring-im-praxissemester-ergebnisse-der.pdf>
- Landesrecht Hessen (2013). *Hessisches Lehrerbildungsgesetz*. http://www.lexsoft.de/cgi-bin/lexsoft/justizportal_nrw.cgi?xid=448423,16
- Ministry of Education and Culture (2016). *Teacher education in Finland*. <https://okm.fi/documents/1410845/4150027/Teacher+education+in+Finland/57c88304-216b-41a7-ab36-7ddd4597b925>
- UCAS (2022). *PGCE UNIVERSITY-LED TEACHER TRAINING*. <https://www.ucas.com/teaching-option/pgce-university-led-teacher-training>
- Učitel naživo (2020). *Interní evaluační zpráva Učitel naživo 2019/2020*. s. 30.
- Učitel naživo (2021a). *Modely pregraduální přípravy učitelů pro 2. a 3. stupeň (Finsko, Švédsko, Anglie, Estonsko, Rakousko)*. <https://www.ucitelnazivo.cz/files/modely-pregradualni-pripravy-ucitelu-uplna-verze.pdf>
- Učitel naživo (2021b). *Evaluační zpráva z programu Učitel naživo 2019-2021*. s. 16. <https://www.ucitelnazivo.cz/files/evaluacni-zprava-programu-ucitel-nazivo-2019-21-final.pdf>
- Utdanningsdirektoratet (2019). *Rammer for veiledning i barnehage og skoler*. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/veiledning-av-nyutdannede/rammer-for-veiledning-i-barnehage-og-skoler/>
- Wagner et al. (2018). *ERGEBNISSE DER EVALUATION DER BERLINER MENTORING-QUALIFIZIERUNG*. https://www.setub.tu-berlin.de/fileadmin/i42/Projekte/Menqua/Evaluationsergebnisse_MenQua.pdf